

VERESS MIKLÓS

Egy utóélet előélete

VÁZLAT SZEGEDI BIOGRÁFIÁMHOZ

Három évtizede már, hogy odahagytam Szegedet, ifjúságom meghatározó városát, hol majdnem tizenöt évet töltöttem el, éppen azokban az időkben, amikor megint fölébredhetett Csipkerózsika-álmából végre. Akkoriban nem is sejthettem, hogy a sorsnak micsoda furcsa játéka vezényelt éppen a szegedi egyetemre 1960-ban. Igaz, bár jól sikerült a fölvételim, egy nyáron át abban az elkeseredettségben éltem, hogy föl sem akarnak venni, de végül is a minisztérium ráerőltetett a bölcsészkarra. Nos, ezért is „gyüttmentnek” érezhettem magam, s annak ellenére sem tudtam igazán gyökeret verni, hogy idővel beleszerettem a Tisza-parti metropolisba, amivé magát képzelte.

Az volt mindennek oka, hogy Édesapám, akit már csak kamaszként ismerhettem meg, folyvást csak aradi származását emlegette, „erdélyi” nagyszüleim ottani módosságát, majd elszegényedését. Nem hazudott, csak eltitkolta az előzményeket. Halála után – már Budapesten, jóval később, a hetvenes évek végén – találtam rá azokra az okmányokra, amelyekből kiderült, hogy a Veress-família milyen erős szálakkal kötődött az alföldi tájhoz, legalább annyira, mint Édesanyámék Somogyhoz, hogy tehát valójában nem „gyüttmentként” érkeztem Szegedre. Már a szépapám is dorozsmaiak voltak, nagyapám is ott született, 1879. január 18-án, abban az évben, amikor az árvíz a községen át „besétált” a megrettent városba, és elsöpört mindent, ami útjába került. *Veress Ferenc* kerékgyártó mester – így látszik logikusnak – 39 évesen a kis újszülöttel Aradra menekülhetett, felesége, *Hermann Anna* ugyanis partiumbeli volt, lippai, s rokonsága lehetett arrafelé.

Ha ezt hamarébb fölmérhetem, bizonyosan többet foglalkozom Szeged történetével, könnyebben ment volna beilleszkednem az ottani életbe, mely szép volt, de nem könnyű. Így csak az vitt oda, ami mint induló költőt és leendő tanárt meg újságíróként vonzott: az irodalmi múltja, melyhez a hatvanas évekbeli nem volt egészen méltó már, mint kiderült hamarosan. *Móra Ferenc*, *Tömörkény István*, *Juhász Gyula* volt, akiről magyartanárunk mesélt, s természetesen *József Attiláról*, *Radnóti Miklósról* is, amit tudni illett, de *Kosztolányi*, *Gárdonyi*, *Mikszáth* vagy például *Babits* kötődéseiről csak később értesültem.

Talán, ha akkor kezembé nyomja valaki *Bálint Sándor* professzor úr halhatatlan munkáját, a „Szeged városa” című könyvet, többet megértek arról a hall-

gatásról is, melynek történeti háttere volt, különösen 1956 után, amikor még a szegedi munkásmozgalom históriájáról több dolgozat és újságsorozat jelent meg a *Tiszatáj* című folyóiratban is, mint a valóságos történelemről. Nem Szeged szégyellte pedig a múltját, hanem azok, akik ismét bűnös városnak nyilvánították egy időre, megakadályozva ezzel fejlődésében. Aki ma a Napfény-várost látja, nem tudja elképzelni, milyen volt akkoriban, amikor a *Brüsszeli körúton* elkezdtem alföldi életem egy kis albérletben.

Ugyanolyan szürke habarcsréteg fedte mindazt, ami igazi érték, mint a *Hősök kapujának* *Aba-Novák*-féle, csak nemrégiben kibontott, restaurált freskóját. Ám még szerencse a szerencsétlenségben, hogy nem semmisítették meg, csak eltűntették egy időre. Jellemző, hogy a Bálint Sándor-könyv is csak most jelenhetett meg, lényegében négy és fél évtized után újra, ez évfordulóra, melynek méltóságát igencsak csorbította, hogy a szerző szülőházát éppen most találták szükségesnek lebontani. Ez is Szeged, mely nem először válik újra olyan gyönyörű európai várossá, mint amit ősei megálmodtak. Már 1522-ben annyi lakosa van, mint *Budának*, *Pestnek* vagy *Kassának*, azaz körülbelül hétezer. Aztán bekövetkezik a török hódoltság, mely elűzi a törzsökös szegedieket. Alighogy ismét benépesedne, 1719-ben elsöpri egy hatalmas árvíz, de regenerálódik, és II. József népszámlálásakor már ismét több mint 21 ezren lakják, s csodálatos virágzásnak indul. Nem kell hozzá száz év, hogy ismét mindent újrakezdjen az 1879-es újabb katasztrófát követően, melyet megint majdnem egy ugyanolyan követ a múlt század utolsó harmadában.

Ez utóbbinak irtózatossá veszélyét már közvetlen közlőrl láttam, éreztem. A hetvenes évekre a *Délmagyarország* munkatársa lettem, de még a József Attila Kollégium manzárdjában laktunk feleségemmel, kislányommal. Homokszákokat csupán azért nem töltöttem, mert beteg voltam, igen nagyon. Ez a diákszállás a Hősök kapuja mellett van, a *Gödör* (most már ez a neve) mellett, kétszáz méterre attól a gyönyörű Tisza-parttól, ahol most a folyó fölötti győzelem emlékműve áll. Olyannyira komoly volt a helyzet, hogy Kaposvárra vitte nagynéném a gyereket, mert már megvolt a terv a város esetleges kiürítésére is.

Szeged ezt is túlélte, és szokás szerint újabb fejlődésnek indult, melynek már addig is voltak tervei. Ám – úgy tűnik – ez a halálfélelem megsokszorozta erejét, hitét. Annak idején *Jókai* idézte föl a hajdani monda jóslatát a nagy víz után, mely szerint akkor épül Szeged olyan nagyváros és széppé, amikor a halottak viszszatérnek a városba. Nos, akkor a töltésre menekülő emberek az alsóvárosi temető pusztulásakor éppen ennek voltak szemtanúi: láthatták, ahogy úsznak a folyón lefelé a koporsók.

Utána következett be az a fejlődés is, amelynek alaprajzát *Lechner Lajos* készítette, s melynek az akkoriban túlzottan tartott beépítési tervén már az az újszegedi ma is túlmutat, amiről egy százada még nem is álmodtak. De még ma-

gam sem, amikor 1960 őszén elkezdtem tanulmányaimat a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán.

De mit is tudhattam a városról? Magam is lassan ismertem meg, aszerint, hogy hol éltem albérletben, egyedül vagy barátaimmal, később pedig a feleségemmel. A diákság élete nagyrészt az egyetemi épületek környékére, a belvárosra redukálódott, esetleg olyan kocsmákra, melyek diákzsebből megfizethetők voltak. Az óraszám magas volt, jóformán csak vasárnap futotta másra is az időből. Szigorú volt a rend is: hiszen az alacsony létszám miatt a tanárok szinte azonnal észrevették a hiányzókat, nem is szólva a KISZ-megbízottakról és a spiclikről. Azt is azonnal jelentette valaki, amikor elkezdtem bejárni kaposvári, volt osztálytársamhoz a papi szemináriumba. Együtt vívtunk, padtársam volt, tehát látogattam, egészen addig, amíg be nem hívatott az orosz tanszék párttitkára, s kérdőre nem vont. De *Egli Tamással*, a barátommal is ugyanez történt a papneveldeben, mert nem nézték jó szemmel, hogy egy marxista egyetemre járó orosz szakos hallgatóval találkozok.

A város maga is ilyen kétarcú volt. Nemhogy lakásépítésre nem voltak meg a keretei, de arra sem, hogy legszebb épületeit restaurálja. Mondhatni: nem voltak színek sem. A hírneves *Tisza-szálló* még középület volt, a *Stefánia-sétány* legfőbb ékessége sem *Erzsébet királyné* szobra volt, hanem a *Tanácsköztársaság* emlékmű, az *Alsóvárosi templom* környékét fölverte a gaz, a kolostorban öregek otthona működött, kincseinek javarésze pincébe került. Mintha nem lett volna Szegednek egy *Vedres Istvánja* a XIX. század elején, újjáépítő *Lechner Ödönje* a nagy árvíz után. Talán csak a *Fogadalmi templom* (a *Schulek Frigyesnek Foerk Ernő* által átdolgozott tervei alapján épült kolosszus) volt szerencsés, anyaga miatt, no meg *Rerrich Béla* térkompozíciója is klinker tégláival. Arról azonban szó sem lehetett, hogy a régi magyar vármegyék címerei is eredeti pompájukban legyenek láthatóak. Ám bár sokan elleneztek, titokban már készültek a tervek a hajdani központi városrész, a *Palánk* utolsó, patinás házainak lebontására is az *Oskola* utcán. Igaz, nem volt még egy olyan városa az országnak, amelyben megtörténhetett volna az, ami Szegeden megvalósult, hogy a Babits által is megzengett, Vedres által létrehozott és Lechner által újjávarázsolt Városháza előtt, a téren két szovjet hősi emlékmű is legyen. Egyik a közkatonáknak, másik a tiszteknek. De szálló csak egy volt, a patinás *Hungária – Dankó* szobra mögött, kinek, szegénynek, időnként eltörték a hegedűjét. Mintha rajta is olyan átok ült volna, mint a városon.

Az egyetemek is így éltek életüket, de mintha nem Szeged szerves részeként tették volna. Ennek okát is csak később tárták föl előttem, némelyek leginkább csak suttogva, mások pedig poharazás közben, és főleg a végső stádiumban – ők lettek a legjobb, idősebb barátaim. Nem csupán az árvizek sújtották Szegedet, de az is hogy – így vagy úgy – többször is bűnös városnak nyilvánított. A régi példája ennek, hogy *Pálfy* bírónak sem ajándékuul küldette csak *Szapolyai* Dózsa

fejét, de elrettentésül is. Rányomta bélyegét a szabadságharc utáni korszak is, mert *Kossuth*nak egyik végvára volt. *Trianon*nal Szeged elvesztette háttérterületeit, de kapott egy egyetemet *Kolozsvárról*, nagyhírű professzorokkal, sőt, diákokkal együtt is. Igen ám, de amikor a II. világháború idején fölvetődött az universitas Erdélybe való visszatelepítése, akkor az is, hogy a szegedi egyetem annak a *Horthy Miklósnak* nevét vegye föl, aki fehér lovon innét indult el kormányzóvá lenni a Tanácsköztársaság elbukta után. Itt raboskodott – a *Csillag börtönben* – *Rákosi Mátyás* abban az érában. (Nem csoda, hogy *Aba-Novák* freskója is habarcs alatt volt, hisz azon éppen a cattarói hős is rajta!) Igaz, hogy bár Szegeden 1956-ban nem volt nagyobb rendbontás (csak egy egyetemistát lőtték le a Széchenyi téren), de *dr. Baróti Dezső* irodalomtörténész, az egyetem rektora a Csillagban várta a halálos ítéletet *Suki Béla* filozófiatörténésszel, későbbi barátommal, sógorommal együtt a Marx tér végében, mely eredetileg (a kaszárnyák miatt) *Mars* tér volt, s melyen az ötvenes években (a legenda szerint) ott volt a város első neonrekláma: SZABAD NÉP. Igaz, hogy az egyetemek telisteli voltak kitűnő professzorokkal, de sokakat – például a bölcsészkarunkon *Sík Sándort* – nem volt divat emlegetni név szerint. Az is faktum, hogy *Kalmár László* professzor itt kezdte bevezetni a kibernetikát, de a pedagógia tanszéken abból is lehetett doktorálni: „Hogyan díszítsük föl iskolánkat április 4-re?” Nagyhírű egyetemi tanároknak kellett végighallgatniok a véghetetlen vitákat pártgyűléseken arról, hogy mi a fontosabb: a tudományos, az oktató, vagy a nevelő munka-e, nem is szólva arról, hogy az utóbbin a marxista tevékenységet értették, és hogy miért hanyagolják el a társadalmi tevékenységet. Olyan badarság volt ez, mint az lehetett volna, hogy *Szent-Györgyi Albert* (világhírű Nobel-díjasa a városnak) szereti a felesége által rátukmált paprikát – mely a papucs mellett egyik főnmaradt előnye volt a török hódoltságának –, és elemzés helyett megeszi azt.

Olyan időkből jártam egyetemre, amikor *Klebersberg Kunó* nevét ki sem lehetett pozitívan ejteni, csak az átkos (akkor az volt a Horthy-korszak is, mint most, tréfásan, a Kádár-éra) évtizedek politikusaként emlegetni – holott éppen Szeged egyetemi várossá váló fejlesztésében voltak múlhatatlan érdemei, melyek alapján csak az elmúlt években került méltó helyre emlékezete.

A pártvezetés hihetetlen módon igyekezett azt is bünné tenni, ami a lakosság megtartó istenhitét hirdette. *Bálint Sándor* például kedvenc témájából, a népi vallásosság köréből írt tanulmányait sem publikálhatta sokáig, de tudtak róla, s ezért tartották megfigyelés alatt. A „klerikalizmus” elleni marxista küzdelem oda vezetett, hogy nem jutott pénz a templomok restaurálására, sőt, a hívők közül sokan, tartva a följelentéstől, inkább otthon gyakorolták vallásukat. (Ez még a zsinagógára is vonatkozott, holott éppen a menekülő németeket kijátszva, Szegeden tartott zsidó menetszázad parancsnoka, *Dénes Leó* lett a város első polgármestere 1945-öt követően, mondhatni azonban, átmenetileg). Pedig éppen a templomok mentették meg sokszor Szegedet, nem csupán azért, mert kőből építették,

de mert óvták, védték a körübük húzódó lakosságot még a török időkben is. Az Alsóvárosi templom (mely aztán a *Havi Boldogasszony* nevet kapta) is ezért maradhatott fenn, az oda települt kis magyar kolóniával egyetemben. A mohamedánok ugyanis csak a *Szent Ferenc* rend fiait hagyták érvényesülni a hitetlenek közül, így a *ferencesek* klastroma szinte két századon át – hatalmas kertjével, könyvtárával – testi és lelki gyógyításáról gondoskodott a megmaradt lakosságnak. A Dóm is *fogadalmi templomként* épült az árvízi veszélyek ellen, ahogy ez régebben szokás volt. Szeged nagy írói, tudósai is paptanárok voltak, ezért próbálta a leninista-sztálinista korszak kitörölni őket az emlékezetből, vagy legalább elhallgatni létezésüket.

Szegedet nemcsak ez a szemlélet vetette vissza példátlan módon fejlődésében, nem csupán vasúti hídjának megsemmisítése (mely az 1854-ben Pestet a várossal összekötő vonal folytatásaként 1859-től Temesvár-Orsova-Bukarest felé biztosította a közlekedést Újszeged és Szőregen át), nem is hasonlóképp a Bácskában végleges elvesztése, de sok más is. Például az az ellenséges viszony, mely Jugoszláviával szemben alakult ki, s melynek következtében hosszú évekre elvesztette természetes jogát, hogy megyeközpont lehessen. Történelmében voltak már ilyen korszakok, hiszen magát a vármegyét is *Csongrád* erődítményéről nevezték el hajdan, de előfordult, hogy *Szegvár* vagy éppen *Szentes* lett a terület fővárosa; történetem kezdetén pedig éppen *Hódmezővásárhely*, s így elesett a központi, az országos fejlesztések nagy részétől. Ezt felsőoktatási intézményei is megéreztek, s ez még talán nagyobb probléma volt, mint az, hogy elvesztették identitástudatukat is.

A Szegedi Tudományegyetemnek, melynek három kara volt (bölcészettudományi, jogi és természettudományi), sokáig nem volt más neve, mint a főntebbi. Nagy viták dúltak erről a kérdésről, de a döntés nem is a szegediek kezében volt, mert – bármennyire is tiszteli az ember az *Óda*, a *Külvárosi éj* vagy a *Mama* zenijét – József Attila nem volt meghatározó egyénisége sem a városnak, sem az univerzitásnak. A régi *Búzapiac* helyén kialakult téren, az Egyetem központi épülete előtt ott áll most szobra, de kissé oldalra is húzódva, mintha különállását jelezné, túloldalt azonban a helynek nevet adó *Dugonics Andrásé*, az első magyar regény megalkotójáé, „a nemzeti lélek tüzes ébresztőjéé”, akinek nagyapja még bunyevác bevándorló volt. Joggal pályázhatott volna ő is a névadó rangra, nemkülönben *Révai Miklós*, aki szintén a XVIII. századi barokkos korban rakta le nyelvtudományunk alapjait. A későbbi, a kolozsvári egyetem áttelepítése utáni korszakból (az előttiből kényesebb lett volna) is lehetett választani, hiszen sok nagyhírű tudóst adott a hazának az egyetem, de – politikai döntés született, mely egyszersmind örökre lehetetlenné tette, hogy *Horger Antalt*, az általános nyelvészet professzorát valaha is rehabilitálni lehessen. Két oka lehetett ennek: az egyik, hogy a város igazságot akart szolgáltatni a pályáját hajdan itt kezdő költőnek, s ez egybeesett akkoriban az Ovasó Népeért Mozgalom hihetetlenül megszer-

vezett hatásával. A másik – a politikaibb – az volt, hogy a proletár költőt akarta piedesztálra emelni úgy, hogy ezzel a szegedi munkásmozgalom egyik hajdani szimpatizánsát, a József Attilát szinte atyailag pártfogoló Juhász Gyulát is mintegy láthatatlanul – mellé helyezi. Vagy mögé. Mellesleg az utóbbinak, az igazi szegedi költőnek szobrát évtizedeken át háttal fordították kedvenc folyójának. Ma már nézheti, s így legalább nem szomorkodik, hogy a Palánk mivé lett, az ő házával együtt, melyben még *Petőfi Sándorka* is lakott egy ideig.

Bölcsészként, természetesen, saját karunkat ismertem csak sokáig, ahol – szinte azonnal – kialakult egy írói kör, melynek két fiatal vezetője aztán meghatározó egyénisége lett irodalmi életünknek, ugyanúgy, mint későbbi tanítványaik is. Hosszan sorolhatnám azoknak a professzoraimnak hatását is (a klasszika-filológus *Horváth István Károlyét*, a német tanszék vezetőjének, *Halász Elődnek*, szívbéli barátjának társaságában; Bálint Sándorét, vagy éppen a magyar nyelvtan kitűnő tudósának, *Rácz Endrének* nevét, a kar egykori dékánjának, a feledhetetlen irodalomtudósnak, *Szauder Józsefnek* emlékével együtt), de akkor nagyon igazságtalan lennék a kimaradtakkal szemben. *Ilia Mihály* és *Kovács Sándor Iván* azonban szinte forradalmi szerepet játszott a Tiszatáj újjáformálásában, ezzel radikálisan megváltoztatva Szeged kulturális életét is. Mint fiatal egyetemi oktatók hozták-hozatták velünk létre az „Égess” elnevezésű irodalmi csoportot, mely – ma már tudhatjuk – első célpontja lett a III/3-as jelentéseknek, s amely párhuzamosan tartotta tömegeket vonzó egyetemi előadástestjeit az évfolyamtárs *Paál István* által európai hírnévre törekvő Egyetemi Színpaddal, ugyanakkor mihelyst alkalmuk nyílt rá, a Tiszatájban olyan élvonalbeli írók-költők műveit kezdték közölni, akik így szívesen érkeztek irodalmi estekre a városba. Később – addig nem is látott merészséggel – már a határokon túli literatúrák képviselőit is így ismerhettem meg. *Simai Mihály* és *Papp Lajos* kedvéért szívesen jött a két valamirevaló költőtárssal együtt szerepelni *Hatvani Dániel*, *Buda Ferenc* is, de az igazi élményt az jelentette, amikor az *Új Írás* írógárdája szerepelt az egyetemi Aulában, majd a Konzervatórium nagytermében. Szeged igazi feltámadásának azonban csak az egyetem után lehettem tanúja és részese.

1965-ben, néhány hónapi kiskunfélegyházi tanítás után kiderült, hogy hörgőbetegségek miatt nem folytathatom tanári pályámat. Így lettem a *Szegedi Egyetem* című kétheti lapnál újságíró. Ez a három felsőoktatási intézmény (a Tudományegyetem, az Orvostudományi Egyetem és a Tanárképző Főiskola) sajtóorgánuma volt. Nem csupán munkát kaptam itt, de megismerhettem a város legkitűnőbb elméit is, az intézmények gondjait és fejlesztési terveit, melyek akkor lassan már kezdtek valóra válni. Akkor született az az elképzelés is, hogy létrehozzák Újszegeden a *Biológiai Központot*, s egyben elkezdik áttelepíteni a túlsúlyos kollégiumokat ugyanarra a környékre. Minthogy már nem számítottam annyira gyűttmentnek, egyre több barátom akadt a képzőművészek közt is, például *Dér István* vagy *Zoltánffy István*. Utóbbi ugyanolyan induló művésznek számí-

tott, mint jómagam. Most lenne hatvan éves, ha nem szól közbe (vagy húsz éve) életébe egy tragikus baleset. Közben felújították a Szegedi Szabadtéri Játékok nemes hagyományát is, melynek csak az lett a hátránya, hogy a Dóm teret évtizedekre elcsúfította a szétszerelhetetlen nézőtér.

Szeged közben visszanyerte központi szerepét a megyében, amelyet egy grandiózus tanácsi és pártház létesítésével ünnepelt, no meg egy Lenin-szoborral. Az *Algyő*höz közeli városszélen már megkezdődtek a feltöltések, melyeken ma az azóta egyre bővülő *Tarján*-lakótelep van. Azaz: a nagykörúton kívüli városrészek is kezdtek fejlődni, úgy, ahogy azt Lechner Lajosék megálmodták párizsiasan körutas, sugárutas elképzelésükben; igaz, *Alsóváros* és *Móráváros* még közművesítetlenül, sőt az építési engedélyek betiltása miatt nem tarthatott lépést más részekkel. Újszeged előrelépését pedig a közlekedési gondok is akadályozták. Az egyszem híd például, mely éppen a centrumot kötötte csak össze a másik parttal, holott az eredeti rekonstrukciós tervek világossá tették, hogy legalább még egyre szükség volna a nagykörút végén, a *Felsővárosban*.

Ebben az időben, 1969-től már a *Délmagyarország* munkatársaként dolgoztam a várospolitikai rovatnál, ahol az 1965-től immár szakadatlanul tartó változások első, majd évtizedes etapját átéltem, megírtam naponta. Nem csupán a kitűnő szerkesztőség munkájának köszönhetően, hanem – valószínűleg – a szegediek újbóli hitének jóvoltából a lap példányszáma egy év alatt huszonöt–huszonnyolcezerről negyvenesre nőtt, miközben a megyeié – nyilván éppen Hódmezővásárhely csalódottsága miatt – visszaesett. *Takáts János* építész, a városi tanács elnökhelyettese volt segítségemre megismerni mindazt, amiről addig álmodni sem mertek Szeged lakói, csak ma hiszik el már fiaik, unokáik; de így vettem jobban szemügyre mindazt a szépséget, amelyre – a régi Szegedre – még nem nyithattam rá a szemem. Vedres István és Lechner Ödön városa még nem öltötte föl igazi báliruháját, de már próbálgatta azt.

Én pedig éjt nappá téve dolgoztam, mert nőtt az olvasók érdeklődése és követelési hajlama is. Írtam a tudósításokat, de a riportokat is a régi és új városrészekről, sőt, ha kellett, vezércikkeket is. Egyiket éppen annak a hirtelen támadt ötletnek a kapcsán, hogy a Szabadtéri Játékokra „ad hoc” kifestik végre a *Kárász utcát*, mely valóban nem volt méltó régi önmagához. Valami szovjet balett-együttes érkezett akkoriban, Budapestre mentem elébük, hogy hazafele a buszon, fotós kollegámmal együtt elkészítsem az interjúkat. Aztán kiderült, miközben a társam a fényképeket hívta elő, hogy gépbe kell diktálnom egy „elsőoldalt” is a leghíresebb utcai szépítkezésről. Kítűnt, hogy a két ügy összefüggésben van egymással, mert olyan hírneves vendégeket vártak a premierre, akik előtt nem akartak a lekopott vakolatú házakkal szégyenkezni. Gyors pártfeladata volt ez a városnak, egy év múlva le is pergett a festék. Ilyen nap után a zszurnaliszta le is ült egy pillanatra az újságíró klubban, ahol eltöltött egy kis időt az odajáró színészekkel, például *Nagy Attilával*, *Mécs Károllyal*, *Csikos Gáborral*, esetleg fes-

tóművész barátaival. Arra már nem volt energiám, hogy a régi helyeket: az állomás melletti hajdani garnizállót, a *Sárkányt*, a *Tombác* után Szeged néven üzemelő éttermet vagy a *Hungária* bárját fölkeressem, nem is szólva az omega ablakú *Megáról*, vagy a „Béke” tanszékről, ahol oly sokat darvadoztunk *Szepesi Attilával* és *Petri Csathó Ferenc*cel, közismertebben *Rikével*. E két utóbbi kocsi ma különben sem lehetett már nyitva.

Nem csupán a város, magam is jelentős változáson mentem át attól fogva, hogy *Kulka Frigyes* professzor barátom egy „kulkakanyarral” kioperálta bal alsó lebenyem. Aztán nagy nehezen kaptunk kis családommal egy negyvenhat négyzetméteres lakást Tarjánban, ahová aztán többen is költöztek, például *Gregor József* operaénekes. Ő „mopedon” közlekedett, én pedig cikketeket írtam a lehetetlen közlekedésről. Lehet, hogy mindezek közrejátszottak abban, hogy egy idő után megjavult arrafele is a buszközlekedés. Akkoriban még elég sivár hely volt, de a töltés tetejéről majd aztán látni az algyői olajkutak lobogását, melyek csakúgy hozzájárultak Szeged újjulásához, mint az Újszegeden fölfedezett, sokáig kihasználatlan hővíz.

A kulturális életet is föllendítendő, megváltozott a Tiszatáj is. Nemcsak küllemében. A belbecs abból állt, hogy Ilia Mihály lett a főszerkesztő, és hogy munkáját például az a *Mocsár Gábor* segítette, aki debreceni elüldöztetése után *Tóth Béla* mellett első számú szegedi írónak neveztetett ki. A két ifjabb fölfedezett, *Temesi Ferenc* és *Ördögh Szilveszter* mellett költőként kezdett beérni *Baka István* és *Zelei Miklós* is, és megkapta a város a „Kincskereső” című gyerekfolyóiratot.

Mindez, természetesen, a magam életét is befolyásolta: 1972-ben, végre, megjelent első kötetem, melyre egy év múlva József Attila-díjat kaptam, majd javasoltak a „Kincskereső” főszerkesztőjének is a városi díj átvételét követően. Ám, amennyire fölgyorsult Szeged fejlődése, az én hirtelen „karrierem” (még 1967-ben ezzel a szöveggel nyertünk pol-beat-fesztiváli első díjat – az előadó *Bob Dinnyés* volt), oly hamar idézett elő visszás helyzetet, amelyből csak én tudtam – amolyan Münchhausenként – hajamnál fogva kirántani magam, s így már csak távolról láttam mindannak megvalósulását, amely életem szerves része. Illetve: Szegeden maradt leányomat és barátaimat látogatva vizsgáltam meg újra meg újra a változásokat, amelyek nem csupán a troli megjelenésére szorítkoztak, vagy arra, hogy a Közművelődési Palota egészében a muzeális értékeké lett, mert a könyvtár impozáns épülete már ott a Dóm tér sarkán.

A leglényegesebb, hogy a Tisza Lajos-i, valamint a Lechner Lajos-i terv látszik valóra válni. A királyi bizottság javaslata is hozzájárult ahhoz, hogy a legmagasabb vízálláson fölül eszményi szinthez először csak a város legfontosabb útjait kell föltölteni, s fokozatosan a többi városrészt. A belső- és nagykörút mellett ez hét sugárutat érintett, az azon kívüli területeket nem. Ugyanakkor egy rekonstrukciós mérnöki vázlat tanulsága szerint a nyugati körtöltésen belül látszanak egy külső nagykörút nyomvonalai is, melyet szegedi újságíró koromban jártam

be, komolyan véve annak lehetőségét, s nem csupán a nyugati oldalon, de Újszegeden is. S ahogy az új híddal, éppen a Nagykörút végében megvalósult a hajdani álom, s ezzel a város tengelyében lévő mentesült a felfokozott forgalomtól – a túloldal hasonlóan sebesebbé vált fejlődése is bizonyítja a hajdaniak nem is annyira túlzott reményeit.

Remélem, hogy a történelem Istene most már nem véli nagyravágyásnak Szeged újabb terjeszkedését, hanem józan városfejlesztésnek, amely arra irányult már a hetvenes években, hogy a vele összeépülő, csakhogy töltésen kívüli településeket is magához csatolta. Ebben a kampányban még magam is részt vettem, ritka nagy viták voltak róla. A legjózanabbnak egy tápai polgár hozzászólását tartottam, aki azt mondta, hogy ésszerű a javaslat, de úgy kéne megfogalmazni, hogy Szegedet csatolják Tápéhoz. Aki ismeri a város történiáját, az sok igazságot talál ebben, hiszen volt idő, amikor a külön előjogokkal rendelkező Alsóvárosba húzódott a magyar lakosság a török hódoltság idején a Templom és a Kolostor védelme alá, oda, ahol valaha Dózsa György fejét is eltemették a legenda szerint. Azaz, a zord másfél évszázad elvonultával szinte nem is lehetett más tenni, mint a Palánkot csatolni Alsóvároshoz, és nem fordítva.

A legutolsó igazi szögedi, Bálint Sándor könyvét az a javallat zárja: miként fedezzük föl a várost magunknak. Ma már több napig tartana a séta, ha útba ejténénk mindent, de én, ha ott járok, önkéntelenül is a régi, megérkezésemkori nyomvonalon haladok. A hajdani *Április 4.* útján, ahol a hársfák illatában laktam második albérletemben, a *Liliom* utca sarkán, mely utóbbinak végében hajdan nyilvánosház is létezett. (Ebből egy ideig egyetemi klubot is csináltak jóval később.) Így aztán a főiskolától átmegek majd a túloldalra, hogy megigyam valamit (vonat után el lehet képzelni) a Béke Tanszék nevű étteremben, mely legkedvesebb kocsmánk volt, amikor csak egy szűkebb egyetemi és művészi társaság hívta így. A Hősök kapuja alatt emlékezem az egyetemi gyakorló gimnáziumban eltöltött éveimre, amikor *Mari Zsuzsát* is okíthattam például; megcsodálom most már Aba-Novák freskóját. A Tisza-partra is kimehetnék, ahol az árvízi emlékműtől lejjebb, a klinikasoron műtöttek meg, ahelyett, hogy inkább a *Boszorkány-szigeten* szerelmeskedtem volna akkoriban, hiszen az is egész közel.

Inkább azonban a *Rákóczi-szobor* mellett sétálok tovább a Dóm felé, s megnézem, kik az újabb kiválasztottak a *Pantheonban*. Aztán elkanyarodom egész a Kárászig, azon át a Széchenyi térre jutok... Minek soroljam! Egyszóval, valahogy így.

Am visszafele már a Somogyi utcán megyek villamossal, rábámulva a *Fekete Házra* is a *Hági-kert* után, mert le kell szállnom az állomás előtti megállónál, és fölkeresni az Alsóvárosi Templomot, imádkozni *Fekete Máriához*, hogy tartsa meg ifjúságom városát a kedvemért is olyannak, ahogy mindörökre a szemhéjam mögött.

Napsugárhomlokúnak, mint az Alsóváros hírös házait. A maradékot.